

ЛИСТОПАД 2021/2022 р.

3

ВЕСЕЛКА

ЩОМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ ДЛЯ ДІТЕЙ

Марко Вовчок

Вже зриває вітер
Золото беріз.
Застогадали віти,
Похилились вниз.
Листячко тріпоче,
Сумно шелестить,
Заховатись хоче,
Боязко тремтить.
Осінь йде полями,
Стелить килими.
Вже не за горами
Білий кінь зими.

Лариса Недін

Листопад

Листопад, листопад,
Покружляй ще трішки!
Жовтолистим килимом
Вкутай наші ніжки.
Із шипшини подаруй
Нам разок намиста,
Хай воно палахкотить,
Наче жар вогнистий.

На обкладинці журналу ілюстрація Тетяни Житнян з видання – «Квіти з перелогу», Словацьке педагогічне видавництво, відділ української літератури, Пряшів, 1988 р.

Пізня осінь

Настала пізня осінь. Сумно... Здається, що сама природа замислилася про щось важливе або ж плаче за минулими теплими днями. І краплі, наче сльозинки, ллються на землю.

Зазвичай ми лаємо кінець осені за таку негodu. Адже нікому не подобається приходити додому з мокрими ногами, або ж простигати під холодним вітром. Але саме ця пора необхідна природі перед зимою. Поступово всі процеси сповільнюються, доки не зупиняться зовсім. А численні дощі допоможуть землі та рослинам увібрати велику кількість вологи, що стане в нагоді, щоб пережити довгу зиму.

Восени кожній людині починає здаватися, що вона дуже самотня. Ніби ця дощова стіна відгородила її від усіх радощів світу. Здається, що все завмерло в очікуванні чогось дуже важливого. Але насправді природа дає нам можливість відпочити від метушні та поміркувати над тим, що чекає нас попереду. Нам дається час заспокоїтися та підготуватися до періоду затишшя, сплячки.

Коли дощ цівками ллє по склу, можна приготувати собі гарячий шоколад, взяти улюблену книгу та, вкрившись пледом в кріслі, зануритися в читання. А можна просто мріяти...

«Не вірте тим, хто стверджує, ніби освіта – привілей людей вільних, а вірте філософам, які кажуть, що тільки освічені люди вільні».

(Епікет, античний філософ-стоїк).

Чи знаєте ви, що...

Галина Кирпа

Шпаки і шпаченята

Сидять шпаки і шпаченята,
І дощик цяпає на них.
Вже скоро будуть відлітати,
Беруть усіх – старих, малих.

Сидять і дивляться додолю,
Де щої не крок – лежить горіх.
А їм летіти завтра з дому
О цій негодяній порі!

Летіти довго і питати:
– Чи ми побачимося ще?..

Сидять шпаки і шпаченята,
А дощик робиться дощем.

У Віппані, що у штаті Нью-Джерсі відкрили бульвар і вулицю Тараса Шевченка. Неподалік цих вулиць розташовані Український культурний центр та Українська церква Святого Івана, яка нещодавно відзначила соту річницю заснування.

У Віппані проживає близько 9 000 осіб. Раніше одну з вулиць назвали *Ukraine road*.

Олег Буцень

У новій школі

У новій школі Нюра нікого не знала. Тому все придивлялася до учнів, до вчительки, до класу. Якось на великій перерві підійшла до неї однокласниця Галя і питає:

– Ти ще ні з ким не дружиш?

– Ні, – відповіла Нюра.

– І я ні з ким не дружу, – зітхнула Галя. – Погані в нас дівчата. Оленка – задавака, Вірка – хитруля, Надька – брехуха, Ірка – задирака...

Майже всіх дівчат класу перебрала Галя – всі погані виявились. Лише про себе нічого не сказала.

– Просто не знаю, з ким ти зможеш у нас дружити.

– Не турбуйся, – відповіла Нюра. – З ким я дружитиму, я ще не знаю. Зате знаю, з ким мені не треба дружити.

«Темрява не може розігнати темряву: на це здатне тільки світло. Ненависть не може знищити ненависть: тільки любов здатна на це. Ненависть примножує ненависть, насильство примножує насильство, а грубість примножує грубість».

(Мартін Лютер Кінг, американський проповідник і лідер руху за громадянські права, лауреат Нобелівської премії миру).

У СВІТІ КАЗОК

Казки відомого німецького письменника **Генріха Діка** – напрочуд особливі. Тебе не полишає чарівне, оптимістичне сприйняття світу, захоплює ліричність історій, сповнених красою і добром... Казки письменника – неймовірні розповіді про всесвіт і людину. Вона має безцінну властивість зцілювати душу.

І В ЛЮДИНИ МАЄ БУТИ КОРИННЯ

Один непоказний юнак на ім'я Горен давно вже хотів стати учнем відомого мудреця Феофіла – поважного чоловіка з густою сивою чуприною. Та, прибувши восени разом з іншими претендентами на навчання, юнак не зміг відповісти ані на одне з трьох запитань, що були поставлені мислителем перед ними всіма.

Тоді, щоб бути ближче до мудреця, він вирішив без усілякої платні стати слугою Феофіла, і старець погодився взяти хлопця до себе в дім:

– Працюватимеш лише тоді, коли не буде занять. Щодо решти часу, Горене, вважай себе вільним і займайся тим, чого твоя душа прагне.

Душа ж юнака прагнула знань, тому кожен свою вільну хвилину він проводив разом з учнями Феофіла, слухаючи мудреця.

Якось увечері мудрець поставив перед своїми учнями таке запитання:

– Що у дерева є найважливішим?

Уважно вислухавши всі відповіді (а вони були різними), Феофіл наказав учням йти до лісу та, щоб переконатися у справедливості своїх суджень, кожному поговорити про ці здогадки з якимось деревом.

Усі пішли. Вирішив виконати це завдання і Горен.

Наблизившись до гаю, що зеленів на околиці міста, він побачив палаючу ватру і біля неї учнів мудреця, які сміялися, пригощалися принесеною з собою їжею та пили вино.

Коли юнак проходив повз хлопців, він почув, як один із них сказав:

– Наш Феофіл зовсім втрапив здоровий глузд!

Дерева ж не мають ані рота, ані язика, а він наказав нам говорити з ними. А якби й мали, то хто ж із людей зрозуміє, про що вони говорять?

Горен тяжко зітхнув. Він також розумів, що у дерев немає нічого, що б допомогло їм налагодити спілкування з людьми, проте вирішив усе ж таки спробувати поговорити з ними. Невдовзі хлопець зупинився біля старої сосни, яка

височіла край дороги, обійняв дерево, притулився до нього вухом і задумався.

За деякий час Горен почув тихий незрозумілий шурхіт. Прислухаючись до нього, хлопець закрив очі та почав пригадувати все, що чув про дерева від свого учителя. Раптом йому здалося, що звідкись знизу до нього долинули слова:

– У мене є коріння ...

Наступного дня Горен тихенько вмостився позаду учнів, як завжди не збираючись брати участь у розмові з вчителем. Коли мудрець вислухав кожного з них, він несподівано звернувся і до свого слуги:

– А ти, Горен? Ти розмовляв з деревом?

– Так, хазяїне, я розмовляв зі старою сосною.

– І що ж ти почув від неї?

– Вона сказала мені, що найважливішим у неї є

коріння, хоча сам я думав, що у дерева важливим є все.

Мудрець радісно усміхнувся:

– Ну що ж, молоді люди. Дехто з вас казав, що найважливішими у дерева є крона, дехто стверджував, що листя, кора, стовбур... Ці видимі частини будь-якого дерева беззаперечно є важливими для нього. Та тільки коріння живить дерево водою та поживними речовинами, саме воно дозволяє йому зростати рівним і міцним. Горен – це людина з коренем, хоч він і не завжди знає відповіді на всі питання. Щодо вас, мої учні, на жаль, ви з тих людей, які мають тільки крони, листя, кору і стовбури. Тож, якщо ви не набудете свого коріння, навчання не піде вам на користь. Запам'ятайте! І в людини має бути коріння!

**З німецької переклала
Наталія Писаренко
та Сергій Дзюба**

Листопадові прикмети

Як листопад дерев не обтрусить, довго зима
бути мусить.

Снігурі прилетіли в листопаді – зима буде
м'яка й малосніжна.

У листопаді небо заплаче – вслід за дощем
і зима прискаче.

Грім у листопаді – на малосніжну зиму.

Сухий, ясний листопад – загрозовий для на-
ступного врожаю.

Пізньої осені вітер зі сходу – весна буде хо-
лодна.

У листопаді зима з осінню стрічається –
і залишається.

День у листопаді – що заячий хвіст.

Небо в листопаді – шатро із хмар.

Листопад вередливий: то плаче, то сміється.

Холодний батько-жовтень, а листопад і його
перехолодив.

У листопаді сонця – що в старій баби чепу-
ріння.

Розмалюй.

Анатолій Житкевич

Листопад

Осінь, осінь, листопад,
Жовте листя стелить сад,
За моря в краї далекі
Відлетіли вже лелеки.
Хмари небо затягли,
Вітер віє з-за гори,
Ходить осінь листопадом,
Жовте листя стелить
садом.

Надія Красоткіна

Дарунок осені

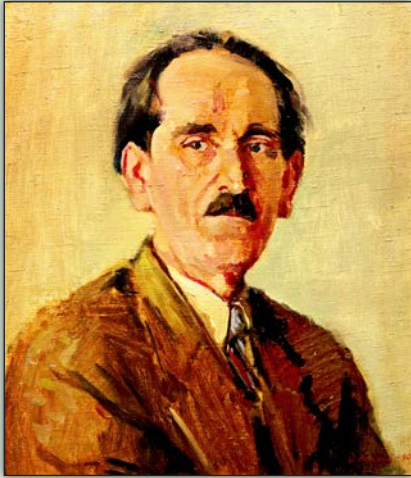
Я в казку двері прочинила,
А всюди золото лежить.
Це осінь жовта, світла, мила
До мене казкою летить.
Під ноги золото скидає:
Бери ось, скільки донесеш!
І так вже широко догоджає,
Що в руки листячко береш.
Дубове, грабове, кленове
Вона дарує щедро всім.
Ще й гарне сонце малинове
При заході в густій росі.
Спокійну тишу вечорову,
А від ріки – густий туман.
І сонну мовчазну діброву,
Озимини зелений лан.
І все це бачиш, відчуваєш,
Бо в казці чарівній живеш.
Дарунки осені приймаєш
І в серці з радістю несеш.

Василь Гренджа-Донський Зажурилась бджілка

Зажурилась бджілка...
Що робити має,
Бо у полі жовкнуть квіти,
Де медок збирає.
Де медок збирала, –
Де вона гуляла,
Там ті квіти, ясні квіти
Осінь притоптала.
І зима надійде,
Вкриє гори й доли,
Хто заплаче за квітками,
Як не тії бджоли.

ЗНАЙОМТЕСЬ З ХУДОЖНИКОМ

Дезидерій Миллий:
«Автопортрет, олія, 1953.

Дезидерій Миллий:
«Портрет хлопця», олія, 1931.

Дезидерій Миллий:
«Букет», олія, 1959.

Дезидерій Миллий (народився 7 серпня 1906, с. Київ Старолубовнянського району – помер вересня 1971, Братислава) – живописець і мистецтвознавець, заслужений художник ЧССР (1962), народний художник ЧСФР (1971).

Після закінчення Пряшівської учительної семінарії у 1926 р. вступив у Празьку художньо– промислову школу, де в 1933 р. здобув професійну мистецьку освіту. Працював учителем в Орлові (1935-1943).

У 1943 р. його переведено у Пряшів на посаду директора початкової школи, згодом директора учительської семінарії. Останні 25 років прожив у Братиславі, спочатку як завідувач Реферату українських шкіл (1945-1948), пізніше як професор малювання Словацького політехнічного інституту (1948–1949) та Інституту образотворчого мистецтва (1949-1971).

Проявив себе у різних художніх техніках: олія, акварель, темпера, графіка. Визначних успіхів досяг як ілюстратор книжок, автор плакатів та сценічний митець. Хоч критика визнала його найвизначнішим словацьким художником, він постійно вважав себе українським митцем. Всі свої твори підписував по-українськи.

У Свиднику знаходиться Образотворча галерея імені Дезидерія Миллого.

Дезидерій Миллий: «Проща в Києві», олія, 1927.

«Значно легше знайти помилку, ніж істину. Помилка лежить на поверхні, і її помічаєш одразу, а істина захована в глибині, і не кожен може відшукати її.»

(Йоганн Вольфганг фон Гете, німецький письменник).

З поштової скриньки

«Зановіт» Шевченка увійшов у топ-5 книжок світу, що найбільше перекладали з української, та увійшов у п'ятірку книжок світу за кількістю перекладів.

Тарас Шевченко

...Дивлюся, аж світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Між ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем.

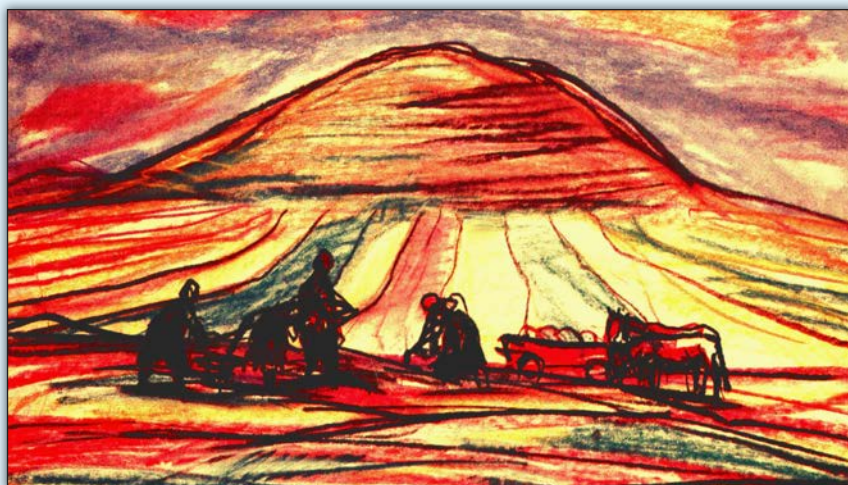
Леонід Талалай

Пізня осінь пахне димом...

Пізня осінь пахне димом,
і темніють береги,
і метається над ними
чайки сивої «ки-ги».
А вогонь вечірні тіні
в нетерпінні хилита,
відбиваючись у плині,
ніби крона золота.
Догорить – я ще підкину
та наллю собі чарчину,
пригадаю всю рідню.
Душу спробую зігріти
в іншій часі, в іншій літі,
біля іншого вогню.
Там, за днями, за водою,
ще зелені береги,
постать матері живої,
голос друга дорогий,
стіл широкий біля хати,
і веселі батько й мати,
і наповнені чарки, –
тільки чарки не підняти
і нічого вже не взяти
з того столу, з того свята
на тім березі ріки...
Туманіють рідні лица,
і метається, як пtiця,
і ячить душа моя,
і багряне зносить листя
безпритульна течія.

Дезидерій Миллий: «Кривий ярк», олія, 1944.

Дезидерій Миллий: «Під горою у Києві», пастель, 1962.

Розмалюй.

Мар'яна Савка

Я і Лис

Я восени зустріла лиса,
А ліс довкола був рудим.
Він біля мене зупинився
І запитав: «То де твій дім?»
Я розгубилася: «За лісом
Його не видно, десь он там,
Знайдеш».
І лис не був би лисом,
Якби не довіряв слідам.
А навесні, коли зелене
Й таке все гарне, аж до сліз,
В міське помешкання до мене
Постукав мій знайомий лис.
Понюшив носом, облизнувся
(я ж випікала пиріжки).
Сказав: «Ну от, я повернувся,
Тепер ходімо навпрошки.
Взуй чобітки, бо в лісі трави
Надвечір сиві від роси».
І я залишила всі справи
Й пішла із лисом у ліси.
Було так зелено і свіжо,
Як по народженні на світ,
Лис, усміхаючись (не хижо),
Ступав за мною слід у слід.
Нас обіймали трави й квіти,
нас огортав у сутінь ліс,
і то не ми були – а діти,
щасливі діти – я і лис.

Олег Орач

Двірник

Уранці мете,
мете під обід,
мете в надвечірню пору –
не хоче повірить
упертий дід,
що осінь
не вимести
з двору.

Дмитро Павличко

Соняшник

Дівчина книжку читала
і соняшника прохала,
може, так жартувала:
– Посвіти мені, посвіти. –
А соняшник мовив:
– Ну, що ти?!

Не мав би я вже роботи,
щоб свої золотисті соти
на дрібниці перевести!.. –
Соняшник дивився на Сонце,
і здавалося йому, що Сонце,
квітка така ж, як він...
Втім, вийшла дівчинка з хати
і стала Сонце прохати:
– Зайди до нашої хати,
перепочинь з путі! –
Сонце зайшло. І раптом
все навкруги померкло,
тільки вікно хатини
сяяло в темноті.
Соняшник здивувався!
Засоромлено поглядався
і до вікна підкрався.
І що він побачив? Дива!
Дівчинка книжку читає,
а сонце перегортає сторінки
й світло впливає
в літери та в слова.

Учитесь, брати мої

Слова Тараса Шевченка
Музика Миколи Лисенка

Помалу $\text{♩} = 66$
Один

У - чі - те - ся, всі
ду - май - те, чи - тай - те, і чу - жо - му
на - у - чай - те - ся, сво - го не
цу - рай - те - ся.

Учитесь, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому научайтесь
Свого не цурайтесь.

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата, –
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.

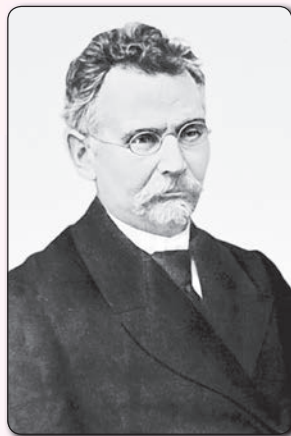
І світ ясний, не вечірній,
Новий засіяє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

ЗНАЙОМТЕСЬ:

З ПИСЬМЕННИКОМ

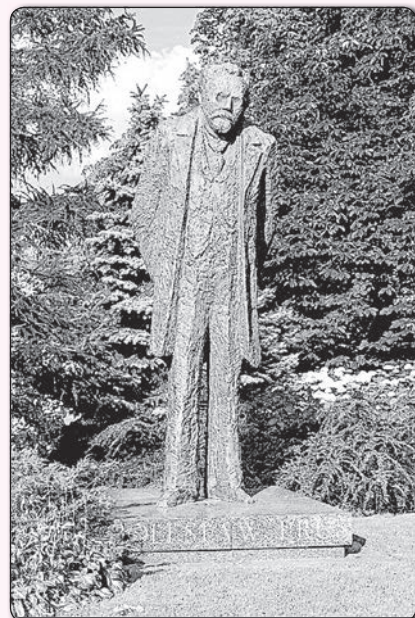
Болеслав Прус

Болеслав Прус (пол. *Bolesław Prus*, справжнє ім'я та прізвище – *Александр Гловацький*; 20 серпня 1847, Грубешів, поблизу Любліна – 19 травня 1912, Варшава) – польський письменник, один з видатних представників критичного реалізму.

Літературну діяльність почав в 1872 році гуморесками, статтями та фейлетонами у варшавських журналах «Муха» та «Шпильки». Спершу письменник заробляв на життя гумористичними оповіданнями, не маючи змоги писати на серйозні теми, але згодом з'являються оповідання «Жилець з горища», (1875), «Палац і халупа» (1875), «Сирітська доля» (1876), «Михалко» і «Антек» (обидва – 1880).

В 1887 р. Болеслав Прус почав писати соціально-психологічний роман «Лялька», який закінчив 1889 року. Цей твір вразив сучасників автора широтою охоплених тем, образів, багатством змісту. Наступний соціально-психологічний роман «Емансиповані жінки» (1890–1893). Мабуть, одним із найвідоміших творів письменника є історичний роман «Фараон» (1894-1895), де повністю проявилась ерудиція письменника і його інтерес до історії.

Пам'ятник
Б. Прусу у Варшаві.

Болеслав Прус

На вакаціях

(Уривок)

Вечорами, як звичайно, присів до мене мій шкільний колега. Ми обоє замешкали на селі кілька верств від себе і зустрічалися майже кожного дня. Це був вродливий блондин, лагідні очі, які могли розбудити мрії на одній жінки. Мене притягували його непохитний спокій і розсудливість.

У той день я спостеріг, що його щось мучить; дивився у землю і гарячково бив себе по ногах хлистом. Я не вважав відповідним запитати у нього причину очевидного заклопотання, але він сам розпочав:

– Знаєш, – обізвався, – сьогодні мені трапився дурний випадок.

Я здивувався, бо це не личило йому, аби «дурний випадок» міг трапитись людині, яка так володіє собою.

– У нас, – продовжував, – зранку в селі була пожежа. Згоріла хата.

– А ти, може, скочив у вогонь?.. – я його перебив трохи насмішкуватим тоном.

Він знизив плечима і здавалось, що легенько зарум'янів, зрештою, може, на його обличчя упав блиск сонця, що заходило за обрій.

– Загорілись, – сказав після паузи, – коноплі на стрісі у селянина, а незадовго і стріха. У ті хвилини я читав якийсь цікавий розділ французького економіста Сая, але, побачивши клуби чорного диму і полум'я, яке пробивалось зі щілин біля димаря, мною опанувало філістерське зацікавлення,

і я подався ближче до цього місця. Всі люди були зайняті, я застав ледь кілька осіб: дві жінки, які лементували над нещастям, жінку органіста, яка картиною святого Флоріана замовляла пожежу і селянина, який розмірковував про щось, тримаючи в руках порожню поливальницю. Від них я і дізнався, що хата замкнена, бо господар з жінкою вийшли у поле.

«Ото наш спосіб побудови, – подумав я. – Будинок палає, немовби був повен пороху...»

І справді, за кілька хвилин весь дах був у полум'ї, дим щипав очі,

а вогонь настільки припікав, що я, побоюючись за жакет, був змушений відступити на кілька кроків.

За той час прибігло більше людей з крюками, сокирами і водою: одні почали перевертати огорожу, якій нічого не загрожувало, інші виливали воду, не доторкнувшись вогню, промочили до нитки тих, які тут зібралися, одну жінку повалили на землю. У мене не було жодних зауважень, побачивши, що нічого не загрожує дальшим будинкам; хату вже не можна було врятувати.

Раптом хтось вигукнув: «Там дитина, малий Сташек!..» «Де?..» – запитав хтось. «В хаті, спить у нойвах під вікном... Тільки вибити шибку, та й витягнеш його ще живого...»

*З польської переклав
Іван Яцканин*

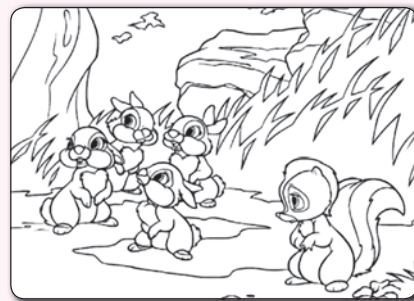

Розмалюй.

Григорій Усач

Що на спинці в їжачка?

Що несе на спинці
Спритний їжачок?
Він несе на спинці
Золотий листок.
Що несе на спинці
В дощик і сльоту?
Він несе на спинці
Осінь золоту.

Розмалюй.

Богдан Стельмах

Лічилка

П'ять зайчаток вийшли
з дому.
Спершу стали
по одному,
Потім – в пари,
топчуть сніг,
Хто без пари –
геть побіг.

Перець з омелетом

Перець, фарширований омлетом – блюдо, яке відмінно підійде для прихильників правильного харчування, дитячих експериментів на кухні, а також для тих, кому набрид звичайний омлет на сніданок.

Інгредієнти:

Перець солодкий – 3 шт.
Яйце куряче – 4 шт.
Сир моцарелла – 120 г.
Філе куряче відварне або будь-яке інше м'ясо – 120 г.
Молоко – 100 мл.
Лук зелений – 2-3 пера.
Шпінат – 50 г.
Сіль – за смаком

Спосіб приготування:

Розігрійте духовку до 175° С. Перець розрізати уздовж навпіл, видаліть насіння і перегородки. Наріжте відварне м'ясо маленькими кубиками. Натріть сир на тертці. Наріжте зелену цибулю. Розбийте яйця в миску, посоліть і злегка збийте. Влийте молоко і добре перемішайте.

Розділіть яєчну суміш між перцями і посипте сиром, що залишився.

Випікайте 35-40 хвилин, поки яйця не схопляться.

Марійка Підгірянка

Моя землянько!

Моя землянько ти ріднесенька,
як твій чар описати?
Не затихла ще моя пісенька,
щоб про тебе співати.
Ніч невидная, ніч тихесенька,
але сон не приходить.
Знов в душі бринить нова пісенька,
попід вікнами бродить
Моя землянько ти ріднесенька,
святе моє кохання,
Для тебе була перша пісенька,
Тобі буде і остання.

Олена Полянська Осінь і киця

Чорна киця
Жовту осінь
Зустрічала
На порозі.

Роздивлялась
Жовтий сад, –
Бігала туди й
Назад.

Прислухалась
До доріжок,
Полювала
На обніжок,

У зубах несла
На східці
Жовту осінь
Чорна киця.

Лідія Повх

Жабка

Журилась під осінь
малесенька жабка:
– Уже потемніла
у соняха шапка
і жовтими стали
кисточки у клена,
а я іще й досі
зелена-зелена...

Іван Златокудр

Спекла осінь хліб
– із зерна – намісила
– нового –
посивіла вже від турбот
лелек виряджає
в дорогу
поклала місяця птахам
між крил
– окрасць разового.

Анатолій Качан

Купив я книжку...

Купив я книжку в магазині,
Милуюсь назвою «Наш сад».
А дочитав до середини –
І розпочався... листопад.

Невже це все мені приснилось? –
По всій кімнаті на біду
Листки із книжки розлетілись,
Як жовте листя у саду.

З підлоги я листки збираю,
Мов самовар, киплю увесь...
Ось так, мабуть, і пропадає
У нас до книжки інтерес.

Ліна Костенко

Білочка восени

Нагіллячках, на тоненьких,
Поки день ще не погас,
Сироїжки та опеньки
Білка сушить про запас.
Так нашпилує охайно,
Так їх тулить на сосні
І міркує: а нехай-но
Ще побудуть тут мені!
Поки дні іще хороші,
Поки є іще тепло,
А як випадуть пороші,
Заберу їх у дупло.
Буде холодно на дворі,
Сніг посиплеться з дубів,
Буде в мене у коморі
Ціла в'язочка грибів!
Але білочці не спиться.
Дятел стукає: тук-тук!
Щоб не вкрала їх лисиця
Або хитрий бурундук.

Знайди то відмінностей.

**KULT
MINOR**

„VESELKA” – časopis pre deti. Ročník 69, vychádza 10x ročne. Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Adresa redakcie: 081 08 Prešov, ul. Janka Boroďača č. 5. Šéfredaktor Ivan Jackanin. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov. Tlač Grafotlač s.r.o., Prešov. Rozširuje a objednávky na predplatné prijíma redakcia. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín. Cena jedného čísla 0,13 €. Rukopisy a ilustrácie nevraciamе. EV 3302/9.

«ВЕСЕЛКА» – журнал для дітей. Союз русинів-українців СР. Адреса редакції: 081 08 Пряшів, вул. Янка Бородача, 5. Головний редактор Іван Яцканин. Комп'ютерний набір NITECH s.r.o., Пряшів, тел./факс: 051/7725061. Друкує Grafotlač, Пряшів. Ціна окремого номера – 0,13 €. Рукописи та ілюстрації не повертаються. EV 3302/9.